נצבים

א. עה"פ [1] "והבדילו ה' לרעה גו' ככל אלות הברית הכתובה בספר ה־תורה הזה" מעתיק רש"י התיבות "הכתובה בספר התורה הזה" ומפרש [2]: "ולמעלה [3] הוא אומר בספר התורה הזאת, גם כל חלי וכל מכה וגו'. הזאת ל' נקיבה מוסב על התורה, הזה ל' זכר מוסב על הספר. וע"י פיסוק ה־טעמים הן נחלקים לשתי לשונות, בפרשת הקללות הטפחא נתונה תחת בספר והתורה הזאת דבוקים זל"ז לכך אמר הזאת, וכאן הטפחא נתונה תחת התורה נמצא ספר התורה דבוקים זל"ז, לפיכך ל' זכר נופל אחריו שהלשון נופל על הספר".

וצלה"ב:

א) למה מעתיק מן הכתוב דהכא גם תיבת "הכתובה", והלא קושייתו (וכן פירושו [4]) הם רק בהתיבות "בספר התורה הזה" [5]?

ב) וכמו"כ בהכתוב השני: כיון שרש"י מצינו "ולמעלה הוא אומר" ומעתיק התיבות "בספר התורה הזאת", הרי כבר ידוע לאיזה כתוב הוא מת־כוון — ול"ל להעתיק גם התחלת הכתוב "גם כל חלי גו'". ואפילו את"ל שיש טעם שצ"ל גם ההתחלה — מאי טעמא ולא די בתיבות אלו [ולסיים "וגו'"], כ"א מעתיק גם "וכל מכה וגו'"?

ג) בהעתקת כתוב זה כותב תחילה סיפא דקרא "בספר התורה הזאת" ואח"כ (מסמנו ברישא דקרא) "גם כל חלי וכל מכה וגו'" [6]?

ד) מהי כוונת רש"י (כשהוא חוזר לציין את הפסוק ש"למעלה") שכותב "בפרשת הקללות הטפחא" וכו' — וממ"נ: אם משום איזה טעם יש צורך לסמן את הכתוב בתוכן הפרשה, הול"ל זה בתחילת פירושו במקום התיבה "ולמעלה (הוא אומר)"; ואם בפעם הראשונה מספיק לציינו "למעלה" סתם — כש"כ שאין צורך בסימן נוסף כשמזכירו בפעם השני'? — והול"ל: למעלה, או שם הטפחא וכו' (ע"ד שאמר להלן) "וכאן וכו'"?

גם עצם התירוץ דורש ביאור:

ה) אף לאחר שרש"י מסביר שאין

---

1) פרשתנו כט, כ.

2) כ"ה ברוב הדפוסים. אבל בדפוס שני (ועד"ז הוא ברש"י כת"י) הגירסא: "הכתובה בספר התורה (וברש"י כת"י אין תיבת "ה־תורה" בהד"ה) הזה — ולמעלה הוא אומר גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת, הזאת לשון נקיבה כו'" (ועוד שינויים בדיוקי הלשונות). ובדפוס ראשון חסרה ההתחלה, ונשמטה שורה באמצע פי־רושו (ע"י אותיות הדומות), וראה לקמן הערה 6, 8.

3) תבוא כח, סא.

4) וכמדובר כמ"פ שרש"י מעתיק תיבות מסוימות מהכתוב בשביל הקושיא, או בשביל התירוץ (או לשלול תירוץ אחר שהי' אפשר לתרץ).

5) ותיבה זו מועתקת ברש"י גם לפי הגי' (בדפוס שני ו)ברש"י כת"י (אף שתיבת "התורה" חסרה שם).

6) משא"כ בדפוס שני ורש"י כת"י (ראה לעיל הערה 2). אבל גם לפי הגי' שם צלה"ב: למה מעתיק גם התיבות "אשר לא כתוב"?

סתירה בלשונות הכתובים, מפני של' „הזה" דהכא מוסב על הספר, ול' „הזאת" דהתם מוסב על התורה — הרי האי שינוי גופא טעמא בעי: למה שינה הכתוב — דכאן מדגיש „הספר" ושם — על „התורה", והרי בשניהם נאמר אותו הלשון: „בספר התורה" [7]?

ב. ויובן כ"ז בהקדים עוד דיוק בפירש"י:

לכאורה אין צורך להקשות בכתוב דידן מפני הסתירה מכתוב אחר, כי בפסוק זה עצמו קשה כתבו „הזה" (ל' זכר), כיון שתיבת „התורה" הסמוכה לה היא ל' נקיבה? (והכתוב למעלה בפ' תבוא „התורה הזאת" הוא מדויק — ואי"ז בגדר לשון שקולה שאין לה הכרע) — והו"ל לתרץ שאין כוונת הכתוב כאן כפי הנראה לפום ריהטא, אלא ש„הזה" מוסב על ה„ספר", שהוא ל' זכר (כי הל' דבפ' תבוא אי"צ ל־ישוב כי מדויק הוא, כנ"ל).

אולם מהמשך הכתוב גופא מובן שאין מקום לקושיא זו: מדאמר הכתוב (וזוהי גם כוונת רש"י בהוסיפו להעתיק גם) „הכתובה בספר התורה הזה", היינו שהמדובר הוא בהכתיבה, הרי מובן שזה קאי ושייך לה„ספר" שבו כתובה ה„ברית" („ספר" הוא הדבר שבו כות־בים); משא"כ „תורה" שהיא שם לתוכן הדברים הכתובים בספר, ולכן אתי שפיר בפשטות מה שאמר הכתוב בל' זכר, „הזה", מכיון שהוא מוסב על ה־„ספר", אלא שהפסיק הכתוב בתיבת „התורה" לבאר תוכנו של הספר.

אבל קשה מזה ש„למעלה" (שגם שם נאמר ל' „כתוב" ובכ"ז) הוא אומר בספר התורה הזאת" [8]?

ג. ע"ז מתרץ רש"י: (דכיון שנאמר שם) „גם כל חלי וכל מכה וגו' (לכן צ"ל) הזאת ל' נקיבה מוסב על התורה, (משא"כ כאן) הזה ל' זכר מוסב על הספר" [9], היינו כי למעלה העיקר בה־פסוק היא „התורה", וההכרח לזה הוא

7) במשכיל לדוד כתב „דלעיל אמרו משה ימים רבים קודם מותו ועדיין לא נשלם ספר התורה ליכתב, ולכך לא שייך לומר ספר הזה* כו' אלא דעכ"פ תורה היא, אבל כאן שכבר הגיע יום מותו כו' ובו ביום סיים משה לכתוב הס"ת שייך לומר ספר הזה".

אבל [נוסף ע"ז שאי"מ מהי הנפק"מ בנוגע אמירת „ספר הזה" אם יסיים בו ביום או בעוד ימים, והרי בין כך ובין כך הוא לפני הגמר, הנה] גם לתירוצו הוא רק טעם למה כאן אפשר לכתוב „הספר הזה", אבל פשוט שגם „בספר התורה הזאת" מתאים, וא"כ אי"מ למה שינה ממ"ש לפנ"ז. ובפרט שבפשטות מתאים יותר לומר „הזאת" מפני סמיכות תיבת „הזאת" לתיבת „התורה".

*) וצע"ק מפרש"י משפטים כד, ז.

8) ואף שאין רש"י מעתיק בפירוש ה־תיבות „(אשר לא) כתוב", מ"מ ע"י שמעתיק תיבת „הכתובה" דהפסוק דילן, מדגיש בזה שהקושיא היא מצד תיבה זו, ומעצמו מובן שכוונת קושייתו היא מצד תיבת „כתוב", ומובן זה ג"כ מהסגנון: למעלה כו' הזאת כו' הזה — היינו שרק בזה שינוי בין ב' הפסוקים. ולהגירסא בדפוס שני ורש"י כת"י (ראה לעיל הערה 2) מועתק הוא בפירוש בפרש"י.

9) עפ"י הנ"ל יומתק למה התחיל רש"י בתירוצו בהפסוק דפ' תבוא ואח"כ בהפסוק דילן אף שע"פ פשטות* צריכים

*) אבל ע"ד ההלכה איתא בנדרים (ג, א. וראה נזיר ב, א. תוס' שבת כ, ב ד"ה במה. ועוד) „זימנין מפרש ההוא דפתח ברישא זימנין ההוא דסליק מפרש ברישא".

מצד רישא דקרא "גם כל חלי וכל מכה וגו'" [10]:

ענין הקללות והתוכחה בפשטות הוא להתרות את בנ"י למען ישמעו וייראו לסור מדרך התומ"צ; ומובן שכל מה שמרבים ומחמירים בההתראה, בה במדה תגדל היראה לעבור על התומ"צ.

ולכן כשאומר "גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם וגו'", שהכוונה להפחידם ביותר: נוסף על כל הכתוב באריכות גדולה לפני זה הנה יתוסף "גם" "אשר לא כתוב" — אבל יעלם הוי' גו'; ולא רק חלק ממנו, כי"א "כל חלי וכל מחלה", הכל — היינו שיש לכלול בזה כל שאפשרי ליכלל [11].

והנה ב"ספר", שענינו שהוא כתוב,

יש דברים הנכתבים בפירוש ויש דברים שנלמדים מהנכתב בפירוש כי בכללו הם — וגם אותם מתכוון ה' כותב שיורו (מל' תורה) אותם ע"י ספר זה, הנקרא "ספר התורה", וכמובן כ"ז מפרש"י [12] במש"נ "אשר כתבתי להורותם, כל תרי"ג מצות בכלל עשרת הדברות" — אף שרק עליהם נאמר "כתבתי". וכן גם בפרשת תבוא כשאומר שיתוסף על ה"כתוב בספר התורה" — כוונתו שיתוסף גם ע"ז שהוא בכלל הכתוב והכתוב מכוון שיורוהו מתוך הכתוב. וכאן, אדרבא, ההוראה הנכללת בה"כתוב" עיקר — שהרי תוכן פסוק זה הוא להגדיל ההפחדה ככל האפשרי, כנ"ל, ולכן תיבת "התורה" עיקר, ומובן שפיר מה שמסיים בל' "זאת".

וזהו החילוק בין ב' הפסוקים: בפסוק שלפנינו, מכיון שאין תוכן הענין מכריח שתיבת "התורה" היא העיקרית — יל"פ כפשוטו "הכתובה בספר — (שתוכנו) תורה — הזה"; משא"כ בהכתוב ש"למעלה" שתוכנו מכריח ש"התורה" עיקר.

ד. אבל עדיין אי"ז מספיק: עם היות שמתוכן הכתובים בפ' תבוא מוכח ש"התורה" הוא העיקר ולכן כתוב "הזאת", ובפרשתנו העיקר הוא "בספר" ולכן כתוב "הזה" — מ"מ כדי שלא לתת מקום לטעות וקושיא הי' מתאים יותר לכתוב בפרשתנו "בספר הזה" ולהשמיט תיבת "התורה", ומובן מאליו לאיזה ספר מתכוין; וכמו"כ בפ' תבוא — "התורה הזאת" (בהשמטת "בספר"). [ואף שאין זו קושיא מצ"ע (למה ני"

להשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון (ראה לדוגמא: רש"י ר"פ נח. וישב לח, יג. ויקרא ד, יז. קדושים כ, כו. בהעלותך ח, כד. ועוד. אבל ראה פירש"י נח יא, ט. וירא יט, לב. ולהעיר מפרש"י ח"ש כד, כד) — כי טעם לשון הפסוק שלנו מובן מעצמו, ועיקר כוונת רש"י היא רק לתרץ הפסוק דפ' תבוא (ורק דא"ב ובקיצור מפרש גם פסוק שלנו), לכן מתחיל בזה.

10) וכ"ה גם להגי' בדפוס שני ורש"י כת"י, אלא שלגי' זו מעתיק רש"י תיבות אלו בהקושיא אבל גם זה לפי שנוגע לה' תירוץ, וכדרכו של רש"י לפעמים שמעתיק תיבות מסוימות של איזה כתוב וכיו"ב כי' פירושו בהקושיא, אף אם מצד הקושיא עצמה הי' אפשר להסתפק בלא תיבות אלו, כי נוגעים הם לתירוצו.

11) ובפרט שיש מקום לומר שכוונה זו היא בעיקר בפ' תבוא — יותר מבפ' בחוקותי, ולכן בפ' תבוא ישנם "מאה קללות חסר שתים" ובפ' בחוקותי רק מ"ט (פרש"י ריש פרשתנו).

12) משפטים כד, יב.

תוספו תיבות אלו) כי כן דרך המקראות, אולם בנדו"ד יש מקום לקושיא זו מצד השינוי בין ב' הכתובים].

לזה מוסיף רש"י "וע"י פיסוק הטעמים הן נחלקים לשתי לשונות" — היינו שאין מקום לטעות וקושיא כלל, כי הטעמים מפסיקים ומחלקים ברור לשתי לשונות.

ובזה תובן הדגשת רש"י "בפרשת הקללות" (שאין זה לשם ציון, כנ"ל) כי זה שהפרשה תוכנה (להפחיד בריבוי) קללות — מכריח ש"התורה" עיקר ולכן מוכרח שיהי' פיסוק הטעמים באופן הנ"ל.

ה. מ"יינה של תורה" שבפרש"י דילן:

כל התורה כולה "תורה אחת" היא, אף שבפרטיות נאמר בה[13] "תורותי — להביא תושבע"פ הלכה למשה בסיני" — ובכל אחת מהן קלות וחמורות וכו', ואמרז"ל[14] "לא תהא יושב ושוקל מצותי' של תורה", "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה"[15], ועוד.

ואף שזוהי מצוה קלה וזו — חמורה, הרי כולם רצונו של הקב"ה. ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה בסיני, ובקיומו ממלא רצון השם — ואף זה צ"ל טעמו האמתי לקיום ה"תומ"צ, ולא מפני השכר או הפכו וכו', ופשיטא דלא מפני שזוהי מצוה שכלית

13) תולדות כו, ה. ובפרש"י שם.
14) תנחומא עקב ב. דב"ר פ"ו, ב. ילש"ש יתרו רמז חצר. ועוד.
15) אבות פ"ב מ"א. וראה לקו"ש חי"ג ע' 69.

וכו' — כי כולם הם חוק[16] ורצון השם, שהוא ורצונו אחד — ומקיימם מפני "רצון הפשוט" שבו (באדם) — וכמובן גם מדברי הרמב"ם הידועים*[16a] — בקב"ע ומסנ"פ.

ומכיון שהובטחנו "אם בחוקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'", מובן שההנהגה הנ"ל, שהיא ציוויי התורה, בה תלוי' השפעת כל טוב גשמי ורוחני.

אבל אם בא לחלק ולהפריד ולומר שמועה[17] זו נאה ושמועה זו כו', ועביר גוררת עבירה — להפריד בין תושב"כ ותושבע"פ, מקבל התושב"כ כעיקר, והתושבע"פ כטפל ח"ו וכו', ה"ז היפך התורה וגורם למניעת הברכות וכו'.

וזהו שכתב רש"י ש"בפרשת הקללות הטפחא (המורה על הפסק ופירוד) נתונה תחת "בספר", והתורה הזאת דבוקים זל"ז" — היפך הברכה בא עי"ז שמפסיקין בין "בספר" — תושב"כ, ו"התורה" — תושבע"פ, כנ"ל.

והסיבה לפירוד הנ"ל הוא שאין נרגש אצלו הבחי' ד"אשר לא כתוב בספר התורה הזאת" — בחי' המס"נ וקב"ע, שהן למעלה (לא כתוב[18]) מהעבודה המפורשת ומוסברת בטעמי' בתושב"כ (בספר) ותושבע"פ (התורה).

16) שלכן בכללות — כל המצות נק' ראשו "חוקים", אף שבפרטיות נחלקות ל"עדות חוקים ומשפטים, וכמש"נ (ומתחיל) "העדות והחוקים והמשפטים" (ומסיים) "כל החוקים האלה" (ואתחנן ו, כ. ו, כד).
*16) הל' גירושין ספ"ב.
17) עירובין סד, א.
18) ראה תו"א צט, ב. לקו"ת ויקרא ד, ב. שערי אורה צט, ב. ועוד. וראה לקו"ש חי"ב ע' 212 ואילך.

משא"כ מי שמרגיש גם את "אשר לא כתוב בספר התורה הזאת", הרי זה פועל אצלו שלא יחלק ו"יפסיק" בין פרטי התורה. ואדרבה: יקיים כולם בקב"ע ומס"נ: וע"ד שהוא בפשטות הענין, שע"י שמרגיש חומר האזהרה, כולל "גם כל חלי וכל מכה וגו' אשר לא כתוב בספר התורה הזאת", ה"ז פועל חיזוק יתר בשמירת התומ"צ.

ו. ע"פ הנ"ל מובנת גם השייכות של פ' נצבים להזמן שקוראין אותה[19] — "לעולם קודם ר"ה"[20]: ההרגש דקב"ע ומס"נ הנ"ל בכללותו הו"ע עבודת התשובה שהיא עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה[21]. ועל כן התשובה בכוחה למלאות הפגמים[22] שע"י העדר קיום התומ"צ, כי היא למעלה מתומ"צ.

ומכיון שחודש אלול (ובפרט בהשבת שלפני ר"ה דמיני' מתברך ר"ה[23]) הוא זמן עבודת התשובה ובקשת רחמים וכו', לכן קורין אז פ' נצבים, שבה כו"כ פסוקים בענין התשובה[24] ופרטי',

ובה באה האזהרה (בפירש"י) שלא להפסיק בין פרטי התורה כ"א לקיים כולם לפני ה"א — בקב"ע ומס"נ ש־למעלה מן השכל וכו' — עבודת ה־תשובה.

ואעפ"כ ה"ז מפורש רק בפירש"י (תושבע"פ) ובפרשתנו, אבל בתושב"כ הוא בפ' תבוא ורק ברמז — כי ה־הפרש (בנוגע לרע וכו') בכללות בין ב' פרשיות אלו הוא שפ' תבוא היא פ' התוכחה, נאמר ענין הרע (ועונשו — שלכן צ"ל מלכתחילה סור מרע) — אבל לא נתפרש ענין התשובה וה־עבודה דאהפכא חשוכא לנהורא. והנה כל ענין הרע הוא כמש"נ[25] כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה — שיהפך הרעה ליום — אלא שתכלית זו בהרע היא בהעלם עד שיגלה אותה האדם ע"י עבודתו. ולכן בתושב"כ (לשון תורה — מפי הגבורה, ברוה"ק[26] — קודם עבודת האדם) בא זה ברמז;

פ' נצבים מדבר בארוכה ע"ד עבודת התשובה (לאחרי סיפור הרע והתוכחה) ותשו"ע (ומל ה"א את לבבך וגו') — לכן נתפרש הרמז ב(תושבע"פ — לשון חכמים[27]) פרש"י שבנצבים, בה נקרא בתושב"כ מפורש ובאריכות ע"ד עבודת התשובה,

וקורין אותה בשבת שלפני ר"ה — ומחשבה טובה ועאכו"כ דבור הקב"ה מצרפם למעשה — יתרה מזה בתשובה

---

19) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. תעוד.

20) לקו"ת ר"פ נצבים.

21) ראה זח"א קכט, סע"א. וראה לקו"ת שם מד, ג. מו, ג. אחרי כו, ג. ובכ"מ.

22) ראה לקו"ת שם מה, ג־ד. דרמ"צ מצות וידוי ותשובה. ועוד. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1345.

23) שהוא בימי הסליחות (או שבת — הנקרא שבת סליחות).

24) ראה ג"כ פי' הרמב"ן (ל, יא) — אלא שאין זה פשש"מ ולכן פרש"י דקאי על כל התומ"צ.

— להעיר מלקו"ת ד"ה כי המצוה הזאת (מה, סע"ב) "וכ"כ ברא"ח פ"א משער התשובה בשם הרמב"ן" — דיש מקשים למה מביא מר"ח כו' הרי הרמב"ן לפנינו — ומובן בפשטות: הרמב"ן בנדו"ד הוא בפי' עה"ת נוסף ע"ז בר"ח שמביאו בשער התשובה — הלכות ופס"ד התשובה.

25) משלי טז, ד. וראה תניא פכ"ז.

26) מגלה בסופה תוד"ה משה מעצמו.

27) עפ"ז יומתק הא דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד (ע"ז נח, ב. חולין קלז, ב) — דלכאורה הו"ל לחכמים לומר דוקא בל'

דאפילו רק הרהר תשובה תומ"י נעשה בפועל ע"פ דין תורה צדיק גמור[28]

ותומ"י זוכים בדין ונצבים היום כולכם לפני ה"א — מאירים וקיימים[29] ועומדים[29] ונעשית הכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

(משיחת ש"פ נצו"י תשכ"ו)

תורה, ובמכש"כ הא דחייב אדם לומר בלשון רבו (ברכות מז, א. וש"נ).

28) קדושין מט, ב.

29) ראה תנחומא ריש פרשתנו. וראה תורת הבעש"ט — „היום יום" כה אלול.